

Rerum Naturalium Fragmenta No. 102

Gombáskönyv kezdők részére,
V.
Szemere László

68-78. Púpos gombák.

Budapest
1937

.

Rerum Naturalium Fragmenta

Jaskó Sándor szerkesztése:

Budapest II., Lövőház-u. 22/a

68-78. Púpos gombák.

68. Gumós susulykagomba

Inocybe rimosa Bull.

K. Kúp- vagy harangalakú, szalmasárgás barnás, durván szálas, sugarasan repedező, rostosan barázdás. A repedésekben sárgás-fehér színű. 7 cm-ig nőhet, de rendszeren apróbb.

B. Halvány sárgásbarna, később agyag-barna lemezek éle fehéres és pillás. Szabadon állók, kissé hasasok.

T. Fehéres vagy sárgás, fenn fehéren lisztes, kissé gumós. Csupasz, tömött, hengeres, 6 cm-ig nő, de rendszeren apróbb.

Szaga kellemetlen. Mérges. Húsa színtartó. Erdőn, kertekben, utak mentén mindenütt kerül, ha nem is nagy tömegben, júniustól októberig. Bp.

A susulykagombák alakban igen hasonlítanak a következő számtól kezdve ismertetett pereszker gombákhoz, lemezük azonban nem fehér, hanem a gomba érésével sárgul vagy barnul; spóraporuk pedig bizonytalan színű és halvány, de nem fehér.

Magyarországon körülbelül 30 féle susulykagomba nő; az ehtőség szempontjából nincsenek kipróbálva, miért is ezeket feltétlenül kerülni kell. A hozzájuk nagyon hasonló pereszkeresek közül is inkább csak a vastaghúsú, nagyobb, jól felismert fajtákat gyűjtsük. (70., 72. és 74-et.)

68. Gumós susulykagomba. *Inocybe rimosa* Bull.
68. Rózsaszínű susulykagomba. *Inocybe incarnata* Bres.

A gumós susulykagombának egy rokona a **téglavörös susulykagomba**, *Inocybe lateraria* Rick., ugyancsak *halálosan mérges gomba*. Ez fiatalon egészen fehér, alakja olyan, mint előbbié. A kalapja később téglavöröses lesz.

B. A lemezek fehérek, végül olajbarnák, de élük világos marad.
T. Szálasan csíkos, rövid, tömött, olykor alul peremes.

Különleges szaga nincs, húsa elvörösödő. Előkerült 1924. szept. 13-án a Zugligetből, ahol dr. Szlávy Kornél találta. E két mérges susulykagombán kívül le kell írnom itt még két olyan fajt, amelyek igen mérgesek, Középeurópában előfordulnak s valószínű, hogy nálunk is. Ezek:

Borveres susulykagomba, *Inocybe frumentacea* Bull.

K. Szürkésbarna vagy bíbor-barna, vöröses sávokkal. Sugarasan hasadozó. Széles púpjá van, majd szétterülő a kalapja. Húsos. 11 cm-ig nő.

B. Sűrűn. álló, fehéres, majd barna lemezein gyakran pirosas foltok vannak.

T. Vörösborszínű, egyforma vastag, olykor repedezett, 6-9 cm magas.

Szaga jellegzetes, húsa elvörösödő. Halálosan mérges. Lombos erdőben és fenyvesben terem VII-X.

Tömör susulykagomba, *Inocybe sambucina* Fr.

K. Fehér, de elsárguló, sima vagy selymes szálas, de nem behasadozó. Fátyla nincs. Domború, majd szétterülő, tompa. 4-7 cm átmérőjű.

B. Lemezei fehéresek, végül gesztenyebarnák, sűrűn állók, hasasak.

T. Fehér, csíkos, csupasz; teteje gyengén deres. Rövid, merev, olykor leterült, tömör. 3-4 cm magas, 10-25 mm vastag.

Húsa fehér, színtartó. Szaga van. Mérges. Hegyvidéki erdőkben terem. VII-IX.

Hogy az itt leírt négyféle, mérges susulyka-gombán kívül a nálunk előforduló kb. 30 susulyka-gomba között van-e még mérges és ha igen, melyek azok, ezt ma még nem tudjuk, azért kerüljük a susulykagombákat.

Több okból is veszedelmesek. A néphit a csöves tönkű s galléros gombákat tartja főként mérgeseknek. Ezeknek pedig tömött a tönkjük, gallérjuk nincsen!

Házunk közelében, kertben, réten is teremnek, gyakran egy helyen a szegfűgombával (97.) s az apraját igen könnyen összetévesztheti a kezdő ezekkel. Azért a szegfűgomba rajzát és leírását figyeljük meg jól!

Általában pedig törekedjünk a susulykagombák felismerésére. A pereszkergomba-szerű alakon kívül a gyakran szál-as-foszlós kalapjuk és a világos, de nem fehér színű spóraporuk a jellegzetességük.

Ezt úgy vizsgáljuk meg, hogy az érett gombakalapokat a tönkjükről levágva lemezeikkel lefelé fordítva üvegre, vagy papír-

darabkára helyezzük s úgy hagyjuk egy napig. Így a gombák spóraporát megsejmlélhetjük.

Képünkön le van festve a **rózsaszínű susulykagomba**, *Inocybe incarnata* Bres.

K. Halványsárga, rózsaszínbe, majd hús-vörösbe hajló, szálas, olykor szálas-pikkelyes. Púpos harangalakú, szétterülő. 6-8 cm átmérőjű.

B. Szürke fahéj-barnás, vörös foltos vagy egészen is vörös lemezei vannak.

T. Rózsaszínesből hús-vörös, belül is. Csúcsán fehér, korpás. Lefelé olykor vékonyodó s mintha gyökérkéi lennének.

Húsa is elvörösödik. Erős, körtére emlékeztető szaga van, íze rossz, mintha sós lenne. Vegyes erdőben nő. VI-X. Bp. Zugliget. Erről még nem tudjuk, hogy mérges-e.

69. Csípős ízű fehérpereszker.

Tricholoma album Schff.

K. Fehér vagy világossárga, teteje sötétebb, vagy imitt-amott sárgafoltos. Pereme eleinte begyűrt. Harangalakúan domború, utóbb szétterülő. Selymes-szálas. 8 cm-ig nő.

B. Vastag, széles, fehéres, nyirkos, lekerekített lemezei ritkán állók.

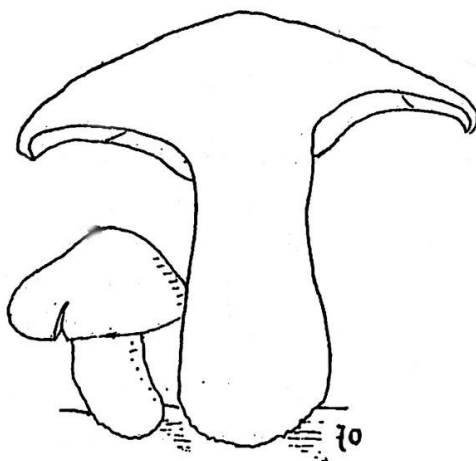
T. Fehér, lent szalmasárga, fent vékonyabb, csaknem csupasz, olykor deres. Tömött. 8 cm-ig nő.

Húsa nem változik, halvány. Íze, szaga kellemetlen, csípős utóízű. *Gyanús gomba*. Hasonlít 70-hez, utóbbi azonban tavaszi gomba. Vegyes erdőben terem, szeptembertől novemberig. Bp.

70. Szentgyörgy-pereszker.

Tricholoma georgii Clus.

K. Fehér vagy világos okker-sárgás, merev. Fénytelen. 15 cm-ig nő, de sokszor apró marad. Táblás repedések lehetnek rajta. Domború, később szétterülő. Az állott gombán sárgásbarna foltok keletkezhetnek.

B. Fehér vagy piszkos fehér, vékony lemezei tömötten állanak, fogasan a tönkhöz illeszkednek.

T. Merev, tömött, foszlós. Fehér, illetve piszkos sárgás-fehér, mintha szálasan lenne bekérgesedve. Teteje gyengén foltos lehet. 9 cm-ig is nőhet.

Lisztszagú, íze enyhe. Ehető. Kora tavasszal (IV-V.) mindenféle erdőben, erdőszéleken, erdei tisztásokon, bokros helyen terem, olykor körkörösén. Bp. Zugliget.

Fenti név alatt több, régebben külön fajnak vett gomba van összevonva, és pedig:

- b) *Tricholoma albellum* Fr.
- c) *Tricholoma graveolens* Pers.
- d) *Tricholoma mouceron* Trat. és
- e) *Tricholoma gambosum* Fr.

A törzsalakot a, b, c és e-vel egynek veszi Ricken (*Vademecum* 131. sz.), a d alakot Hazslinszky az a és b közeli rokonának tartja s egyesítendőnek véli c-vel, mely domború, de nem púpos kalapjánál fogva üt el a többitől. A d alak igen húsos gomba, melyen a kalap vastagsága a középén majdnem olyan nagy, mint a kalap szélessége.

A csiperkén kívül május hónapban leginkább ezt a gombát láthatjuk a kereskedésekben. 73-hoz nagyon hasonlíthat egyik-másik változata. De azt csak ősszel találtuk! Ha arról bebizonyosodnék, hogy tavasszal is terem; akkor a két gomba közötti különbségekre nagyon ügyeljünk!

71. Büdös pereszkergomba.

Tricholoma sulphureum Bull.

K. Eleinte kénsárga, az öregedő gomba sárgásbarna. Eleinte selymes, később sima. 6 cm-ig nő.

B. Lemezei különféle hosszúak, szélesek, kénsárgák.

T. Kénsárga, róka-veres szálakkal. 5-8 cm magas. Tömött.

Húsa is sárga, kellemetlen ízű és szagú. Mérges. Vegyes erdőben, ősszel terem. 72-hez hasonlíthat, de az felül sötétebb, azonkívül annak az íze jó. Bp.

72. Sárgászöld pereszkergomba.

Tricholoma equestre L.

K. Kissé púpos, ragadós, sárgás vagy zöldes-barna. 10 cm-ig nő.

B. A lemezek kénsárga színűek, majd barnásak, a lehulló spóraportól deresek, sűrűn állók, szélesek, hátul szabadok, kikanyarítottak.

T. Gumós, majd megnyúlt, finoman pikkelyes, kénsárga. 4-6 cm magas.

Húsa sárgás, nem változó, csak ha szárad, lesz világosbarna. itt-ott lilás. Az aszalt gombán a K. és B. barnás. Jól szárad. Ehető. Íze kellemes, szaga, főként a kissé visszanyirkosodó szárított gombáé, izzadásszagú, ami azonban az ételben nem érezhető.

Ősszel terem, főként fenyvesekben. A hozzá hasonló pereszkergombákat, ha csípős ízűek, ne együk. Kalapjának bőrét célszerű lehúzni, mert az rosszízű.

73. Mérges fakópereszker.

Tricholoma serotinum Moesz et Szem.

K. Testszínű, azaz igen világos okker, rózsaszínes árnyalattal. Lehet világos szürkés-barna; máskor meg piszkos fehérig kifakuló. Az állott és idősebb gomba vörhenyes barnán (elmosódottan) foltos, pereme is e színnel szegett, de csak 3-4 napi állás után. Eleinte félgömb alakú, aztán domború, sokáig begöngyölt peremű, később tölcséresedő. Mindig sima, gyengén fényes, de nem nyálkás, 8-16 cm széles.

Mérgeş fakópereszker. *Tricholoma serotinum* Moesz et Szem.

B. Eleinte piszkosfehér, később igen világos szürkés-okker színű. 3-4 nap elmúltával az idősebb gombák lemezeinek éle vörösbarna s beljebb barnáslila. Tönktől elálló, 1-1 lefutó fogacskával, nem túl szélesek, mérsékelten sűrűn állók. A kalap széle felé nem öblösek.

T. Olyan színű, mint a kalap, de teteje fehérebb, alulról meg lassan szálasan barnuló. *Legsötétebb legalul, kivéve ahol fehér penész-szerű bevonat borítja.* Egyforma vastag, alul néha vékonyabb. Sokszor görbe. Tömött, néha odvasodó. 7-12 cm magas, 1.5-3 cm vastag.

Húsa merev, vastag, fehéres. *Frissiben íze, szaga kellemes, 4 nap múlva dohosodó. Mérges.* Egy ízben a budapesti piacra hozott ilyen gombától többen súlyosan megbetegedtek, s a gyors orvosi segítség (gyomormosás) után is napokig kínzó, lüktető gyomorcsikarás, hányás, hasmenés gyötörte azokat, akik ették.

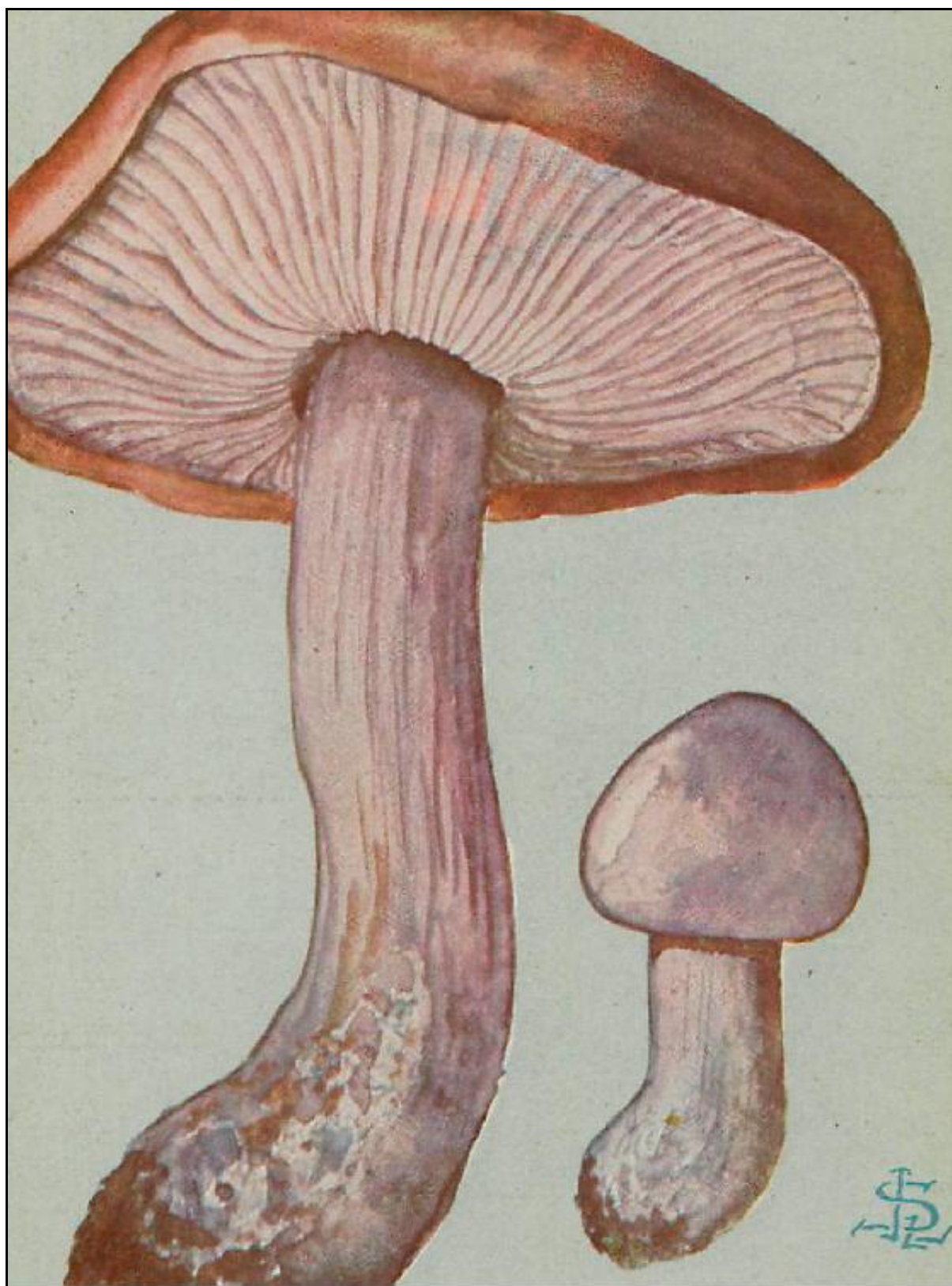
1925-ben többen hozták hozzám és a Nemzeti Múzeumba is. Szerencsi Ede a budapesti Hűvösvölgyben szedte, vegyes erdőben, november 15-én. De fenyvesben is terem.

Spórája 5.5-6.2×4-4.6 μ . (Jegyzet: Egy μ = 0.001 mm.)

74. Lila tönkű pereszkergomba.

Tricholoma personatum Fr.

K. *Fiatalon sem lila, hanem szürkés fakó barna.* Domború, majd ellaposodó, sima. 6-16 cm átm. Merev húsú.

Lila pereszkergomba *Tricholoma nudum* Bull.

B. Lemezei fehéresek, majd olyan színűek, mint a kalap. A tönknél kikerekítettek, eléggé sűrűn állanak.

T. *Lila*, szálasan csíkos, molyhos pikkelyes, utóbb csupasz. Kissé gumós, tömött. Húsa fehér (világos), csak a tönk fala mentén lilás. Szaga, ha van, kellemes, íze enyhe. Értékesebb, mint a következő. Mezőn, bokros helyen, erdőn terem késő ősszel. Közöséges.

Hasonlít hozzá a **lila pereszkergomba** *Tricholoma nudum* Bull.

K. *Fiatalon lila*, később vörösbarnába hajló, de kifakuló. Domború, később ellaposodó, sőt benyomott. Nem vízáteresztő. 15 cm-ig nő.

B. Fiatalon lila, később barnás lemezei lekerekítettek, sűrűn állók.

T. Lila, szálasan csíkos-korpás, alul molyhos-nemezes. Tömött, alul kissé gumós és itt lilásan molyhos. 7-12 cm magas, 1-2.5 cm vastag is lehet. Húsa is lila, főként a fiatal gombáé.

Íze, szaga kellemes, néha a retekre emlékeztető. Ehető. Mindenféle erdőben nő, júniustól november végéig. Ez is közöséges. Bp. Zugliget, Hűvösvölgy.

75. Rákízű pereszkergomba.

Tricholoma terreum Schff.

K. Közepén púpos, apró, gyengén feketés-szürke pikkelyecskékel, vagy nemezzel fedett. Hamuszürke, esetleg ibolyás, sárgás-barna vagy barnás is lehet. 8 cm-ig nő.

Rákízű pereszkegomba. *Tricholoma terreum* Schff.

B. Fehér vagy szürke, különféle hosszú lemezei a tönköt egy fogacskával érintik, szélesek, öblösek.

T. Tömött, törékeny, fehér, 1-1.5 cm vastag, s 4-8 cm magas, hengeres.

Húsa fehér-szürkés. Szaga néha a szappanra, íze a rákra emlékeztet. Ehető. Ősszel főként fenyvesben, seregesen terem, s ezért, habár kisebb termetű gomba, kiadósan lehet gyűjteni. *De hamar romlik s ekkor megárthat.* Bp. Zugliget, Húvösvölgy.

Két hasonmása is van. Ezek közül a **szürke pereszkergomba** *Tricholoma portentosum* Fr. ugyancsak fenyvesben, és ősszel nő, de kissé később. Ennek leírása:

K. Szürke, barna vagy ibolyás szürke. Sugarasan elrendezett fekete, vagy ibolyás szálak vannak rajta, egyébként sima, enyves. Domború, majd besüppedt, szabálytalan. Húsa vékony, 10-15 cm-ig is megnőhet.

B. Fehér, sárga, vagy szürkébe hajló lemezei távol állók, szélesek.

T. Fehéres, sárgába hajló, olykor fent feketén korpás. Szálakra foszló. 6-8 cm magas, olykor több is, hengeres. *Jellegzetessége, hogy a földbe mélyen be van süppedve* és ha kissé megtörjük, kéreg formán felkunkorodik.

Húsa fehér, sárgába húzó, omlós. Íze, szaga a lisztre emlékeztet, de néha szappanra, földre is, főleg kalapjának felbőre, miért is azt leszokták húzni. A rákízű pereszkerknél értékesebb gomba.

Másik hasonmása a rózsás lemezű **pereszkergomba** *Tricholoma lomrubens* Quél.

K. Eleinte csaknem fekete, összefüggően nemezes. Később pikkeliesen felszakadozó s ekkor a gomba piros húsa kiütözik. Púpos, majd lapos. 10 cm-ig nő.

B. Lemezei piszkosfehérek, majd rózsaszínűek, élük olykor fekete pontoktól tarka. Szélesek, egy foggal a tönkhöz nőttek.

T. Csaknem fehér, olykor rózsaszínűen futtatott felül feketés pikkelyekkel. Tömött, majd odvas. 4-10 cm magas, 1-1.5 cm széles, tövén kissé gumós.

Húsa halvány, vörösesbe, vagy kékbe húzó. Szaga enyhe, íze édeskés; ehető.

76. Izzadó pereszkergomba.

Tricholoma tigrinum Schff.

K. Fehéres lilás-szürke, barnáslila; sötétebb, széles, szálas-nemezes pikkelyekkel tarkított. 10 cm-ig nő, erősen domború.

B. Fakóbb, széles, vastag lemezei *vízcseppeket* izzadnak ki. (*Nagyon száraz időben nem.*)

T. Fakóbb a kalapnál, széles, merev, tetején gyakran cseppek válnak ki. Tömött. Az előbb leírt 3 gomba tönkjénél általában vaskosabb, 5-8 cm magas.

Íze, szaga a lisztre emlékeztet. Mérges. Leginkább bükkerdőben nő. VIII-IX. Mivel ez a gomba a 75. sz. alatt leírt gombákhoz hasonlít, azért, ha azokkal élni akarunk, figyeljük meg ennek is jól a jegyeit!

77. Vastagtönkű pereszkergomba.

Tricholoma molybdinum Buli.

K. Füstös vagy zöldesszürke, sima, olykor vízfoltos. Pereme vékony, bekunkorodó, fiatal korában élesen recés. Domború, majd ellaposodó. 15 cm-ig nő.

B. Fehér, érintésre elfeketedő. Igen feltűnően öblös, hullámos; kezdetben szinte *háromszög alakú*, sűrűn álló lemezei elállóak vagy kissé lefutók.

T. Fehéres, világosabb a kalapnál; érintésre feketedő. Merev. *Sokszor több össze van nőve.* Tövén gumósodó. Hossza átlagosan 7-9 cm, de 16 cm magasra is megnőhet.

Húsa fehér, rózsaszínt váltó vagy feketedő, szagtalan. Íze rossz, fojtós. Állítólag mérges. Bükkösökben terem. IX-X. Hasonlít 79-hez, de annak fehér húsa fehér marad. A csoportosan nőttek 78-hoz hasonlíthatnak, de annak színtartó a húsa.

78. Csoportos barna-pereszker.

Tricholoma conglobatum Vitt.

K. Barna, szürke; hol világos, hol sötétebb. Olykor felhőzetesen foltos. A növekvő gomba eleinte domború, de hamar szabálytalanává válik, különösen, ha a közös tövből növő sok gomba egy-

mást nyomja. Az egyes kalap 10, az egész telep 40 cm-ig is megnőhet.

B. Világosabb, eleinte fehér, később elszürkülő lemezei sűrűn állanak és kissé kikerekítve a tönkhöz nőttek.

T. Világos fehéres-barna. Néha elágazó, olykor nagy számmal van több tő *összeforrva*. Tömött, néha odvas.

Fehér húsa kissé kemény. Szaga kellemes, íze a lisztre emlékeztet. Ehető, jó kiadós gomba. Erdőn, mezőn, kertekben, járt utak mentén terem. IV-XII. Közönséges. Bp. Kertekben.

77-hez néha hasonlíthat, de annak lemezei megfeketedők.

A 68-78. alatt leírt pereszker-gombák mind földön teremnek. 119. alatt egy fán termő pereszker is ismertetek. 132. alatt pedig egy gyűrűs fajtáját találjuk.

Magyarországon körülbelül 100-féle pereszkergomba fordul elő, köztük sok az ártalmas, vagy még ki nem próbált, miért is csak a biztosan meghatározott pereszker-gombákkal élünk.